

10 Krucjaty

Przez dwa stulecia – od 1096 do 1291 roku – władcy Europy Zachodniej przeprowadzili szereg kampanii militarnych przeciwko muzułmanom z Bliskiego Wschodu, usiłując odzyskać miejsca święte, zwłaszcza Jerozolimę, dla chrześcijaństwa. Krucjaty były propagowane także przez Kościół rzymskokatolicki – ci, którzy ślubowali zostać krzyżowcami, otrzymywali odpuszczenie grzechów.

Motywy wielu tych, którzy „wzięli Krzyż” były bez wątpienia idealistyczne – przynajmniej na początku. Ale, jak to często bywa, religijna gorliwość przyniosła ze sobą nieludzkie okrucieństwo wobec niewierzących. I, jak równie często bywa, wojny, które rozpoczęły się z najczystszych nawet pobudek, wkrótce przerodziły się w niegodne walki o władzę i zyski.

Pomimo tego, że najbardziej znanymi krucjatami były te, które wyruszały do Ziemi Świętej, organizowano również inne religijnie motywowane kampanie: przeciwko poganom takim jak Słowianie i Baltowie w północno-wschodniej Europie, przeciwko heretykom takim jak katarzy w południowej Francji, oraz przeciwko muzułmańskim władcom Hiszpanii. Te ostatnie stały się znane jako rekonkwista. Te wymienione wyżej wyprawy także charakteryzowały się zapalem, brakiem tolerancji i brutalnością.

Pierwsza krucjata. Pomysł na zorganizowanie pierwszej krucjaty związany jest z apelem Aleksego I, greckiego prawosławnego władcy Cesarstwa Bizantyjskiego, który błagał papieża Urbana II o pomoc w powstrzymaniu muzułmańskich Turków seldżuckich. Po decydującej bitwie pod Manzikertem w roku 1071 Seldżycy zajęli większość

! Niech ci, którzy byli bandytami, zostaną żołnierzami Chrystusa [...].!

Papież Urban II ogłosił pierwszą krucjatę w Clermont w 1095 roku.

Anatolii i Aleksy prosił o pomoc w postaci przysłania zachodnich najemników, dzięki którym mógłby poradzić sobie z owym zagrożeniem dla swojego imperium.

Grecki Kościół prawosławny na Wschodzie i Kościół rzymskokatolicki na Zachodzie coraz bardziej się od siebie oddalały i w bizantyjskim nieszczęściu papież dostrzegł okazję do potwierdzenia prymatu Rzymu nad całym chrześcijaństwem oraz pokonania islamu, który dominował na ziemiach, które niegdyś były chrześcijańskie. W 1095 roku w rodzinnej Francji, w Clermont, wygłosił kazanie, w którym wspomniiał o okrucieństwach dokonywanych przez muzułmanów na chrześcijańskich pielgrzymach w Ziemi Świętej – pomimo tego, że zdawał sobie sprawę, iż z zasady muzułmanie byli tolerancyjni wobec chrześcijańskich pielgrzymów stanowiących znaczące źródło dochodów.

Jak się okazało, kazanie Urbana wywarło prawdziwie elektryzujący wpływ. W owym czasie Europa Zachodnia przeżywała okres wzrostu

liczby ludności, dobrobytu ekonomicznego oraz duchowej wiary w siebie, a kazanie Urbana pomogło ukierunkować ambicje wielu niespokojnych wojowniczych baronów – wśród nich dużą liczbę stanowili Normanowie i Francuzi – którzy widzieli w wyprawie na wschód możliwość znalezienia dla siebie miejsca, a jednocześnie pomocy chrześcijanom i zbawienia własnej duszy.

W roku następnym do Ziemi Świętej wyruszyło kilka armii. W 1098 roku, po długim oblężeniu, krzyżowcy odbi-

Na użytek propagandy

Baha ad-Din, przyjaciel i biograf Saladyna, pisał, że aby obudzić ducha walki wśród rycerzy trzeciej krucjaty, Konrad, markiz Montferrat, wykonał obraz ukazujący konnego muzułmańskiego rycerza traktującego grób Chrystusa w Jerozolimie, podczas gdy jego koń oddawał mocz na to święte miejsce. Obraz ten był szeroko rozpowszechniany i służył jako skuteczny element rekrutacji olbrzymiej armii.

LINIA CZASU (rok)

638

muzułmańscy Arabowie zajmują Jerozolimę

1071

Turcy seldżuccy pokonują Bizantyjczyków pod Manzikertem

1095

papież Urban II ogłasza pierwszą krucjatę

1096

pierwsza krucjata wyrusza do Ziemi Świętej

1098

krzyżowcy zajmują Antiochię

1099

krzyżowcy zdobywają Jerozolimę i ustanawiają własne państwa w Syrii i Palestynie

li z rąk Seldżuków Antiochię w Syrii, a w 1099 zajęli Jerozolimę, gdzie wymordowali wszystkich muzułmańskich i żydowskich mieszkańców miasta – mężczyzn, kobiety i dzieci. „Gdybyście tam wówczas byli – pisał ówczesny kronikarz chrześcijański – wasze stopy zostałyby splamione krwią zabitych aż do kostek”. Zniszczono wszystkie meczety w mieście. Krzyżowcy utworzyli nowe państwo, Królestwo Jerozolimy, któremu podlegały trzy państwa wasalne: Hrabstwo Trypolisu, Hrabstwo Edessy oraz Księstwo Antiochii.

Późniejsze krucjaty. Istnieje przekonanie, że pierwsza krucjata zakończyła się sukcesem, ponieważ nie uczestniczyli w niej królowie, a tym samym nie stały jej na przeszkodzie żadne narodowe rywalizacje. Druga krucjata była już bardziej królewskim przedsięwzięciem, gdyż na jej czele stali król Francji Ludwik VII oraz cesarz niemiecki Konrad III. Zorganizowano ją na wieść, iż w roku 1144 muzułmanie odzyskali Edesę. Wyprowadzenie odniosła jednak niewielkie sukcesy – oblężenie przez krzyżowców Damaszku zakończyło się niepowodzeniem i zarzucono kontynuowanie działań.

W 1187 roku Saladyn, sułtan Egiptu i Syrii, zdobył Jerozolimę, co stało się przyczyną zorganizowania trzeciej krucjaty, na czele której stanęli cesarz niemiecki Fryderyk Barbarossa (który zginął w drodze), król Francji Filip II oraz król Anglii Ryszard I (Lwie Serce). Po zdobyciu Jerozolimy Saladyn oszczędził chrześcijan i pozostawił im ich kościoły oraz świątynie zasadniczo nietknięte – z kolei kiedy Ryszard I zajął Akkę, nakazał wymordowanie około 3 tysięcy jeńców. Krzyżowcom nie udało się odzyskać Jerozolimy, ale zanim opuścili Ziemię Świętą, Ryszard wynegocjował z Saladynem traktat, na mocy którego muzułmanie gwarantowali chrześcijańskim pielgrzymom bezpieczny dostęp do świętego miasta.

1144	1146–1149	1187	1189–1192	1200–1204	1209–1229
Turcy opanowują Hrabstwo Edessy	porażka drugiej krucjaty podczas wyprawy na Damaszek	Saladyn pokonuje krzyżowców pod Hittin i zdobywa Jerozolimę	trzecia krucjata zdobywa Akkę, ale nie udaje się jej odzyskać Jerozolimy	czwarta krucjata zdobywa Konstantynopol oraz ustanawia cesarstwo łacińskie	krucjata przeciwko albigensom/katarom w południowej Francji

Rekonkwista

Chrześcijańska kampania, której celem było odzyskanie Półwyspu Iberyjskiego z rąk muzułmańskich Maurów, trwała około czterech wieków i – w przeciwieństwie do krucjat na Bliskim Wschodzie – jej sukces okazał się trwały. Położone na północy chrześcijańskie królestwa Kastylii i Aragonii zaczęły zagarniać terytoria Maurów już w XI wieku, a po decydującym zwycięstwie pod Las Navas de Tolosa w roku 1212 proces ten stał się nieodwracalny. Grenada, ostatnia muzułmańska posiadłość w Hisz-

panii, upadła w roku 1492. Jednak o ile rządy muzułmanów w Hiszpanii z zasady cechowały się tolerancją i pluralizmem kulturowym, o tyle nowi chrześcijańscy władcy kraju, król Ferdynand i królowa Izabela, zmusili miejscowych żydów oraz muzułmanów pod karą śmierci lub wygnania, do nawrócenia się. Później nawet konwertyci stali się obiektem zainteresowania hiszpańskiej inkwizycji, gdyż podejrzewano ich o potajemne praktykowanie dawnej religii, za co czasami trafiali na stos.

Czwarta krucjata stała się przedsięwzięciem wykorzystanym w całkowicie cyniczny sposób. Na żądanie Wenecjan krzyżowcy zmienili cel swojej wyprawy i zamiast do Ziemi Świętej skierowali się przeciwko Cesarstwu Bizantyjskiemu, rywalowi handlowemu Wenecji we wschodnim regionie Morza Śródziemnego. W roku 1204 udało im się zdobyć sam Konstantynopol, w którym zbezczeszczono jego święte miejsca, a ustanowione wówczas cesarstwo łacińskie przetrwało pół wieku. Wydarzenie to stało się symbolem ostatecznego rozłamu wschodniego i zachodniego odłamu chrześcijaństwa.

Późniejsze wyprawy krzyżowe do Egiptu i Ziemi Świętej przyniosły jedynie niewielkie sukcesy, podczas gdy muzułmanie stopniowo odzyskiwali pozostałe twierdze krzyżowców wzdłuż wybrzeża Syrii i Palestyny. Pomimo tego, że na mocy traktatu z 1228 roku udało się odzyskać Jerozolimę,

LINIA CZASU (rok)

1212

bitwa pod Las Navas de Tolosa, decydujące zwycięstwo chrześcijan nad Maurami w Hiszpanii

1216–1221

nieudana próba zajęcia Kairu przez uczestników piątej krucjaty

1228

szósta krucjata: na mocy podpisanego traktatu chrześcijanie odzyskują Jerozolimę

1244

odbicie Jerozolimy przez muzułmanów

1248

siódma krucjata: podczas próby zajęcia Kairu król Francji Ludwik IX (Święty Ludwik) trafia do niewoli

1261

odbudowa władzy bizantyjskiej w Konstantynopolu

1268

Mamelucy zdobywają Antiochię

to jednak utracono ją ponownie w roku 1244. W 1291 roku w ręce władających Egiptem Mameluków wpadła ostatnia twierdza krzyżowców w Ziemi Świętej, Akka.

Krucjaty – które niemiecki filozof Fryderyk Nietzsche określił jako „nic innego, jak tylko lepszą formę piractwa” – pozostawiły po sobie dziedzictwo w postaci głębokiej niechęci, jaką muzułmanie żywią wobec Zachodu. Użycie przez prezydenta George’a W. Busha pojęcia „krucjata” na określenie jego „wojny z terrorem” po ataku z 11 września 2001 roku wywołało poza granicami Stanów Zjednoczonych powszechną konsternację. Z kolei islamistyczni radykałowie celowo nazywali siły zachodnie w Iraku i Afganistanie „krzyżowcami”, wiedząc doskonale, że jest to pojęcie przywodzące na myśl krwawe okrucieństwa popełnione tysiąc lat wcześniej w Jerozolimie i Akce.

/ Jerozolima jest dla nas obiektem kultu, z którego nie moglibyśmy zrezygnować, nawet gdyby pozostał tylko jeden z nas [...]. /

Ryszard I do Saladyna

/ Jerozolima jest dla nas tak samo ważna, jak dla was, a w istocie jest dla nas nawet świętsza niż dla ciebie [...]. /

Saladyn do Ryszarda I

Korespondencja ta została zapisana przez biografą Saladyna, Baha ad-Dina, który był naocznym świadkiem trzeciej krucjaty.

KRÓTKO MÓWIĄC,

europęjskie awanturnictwo wojenne w świecie muzułmańskim pozostawiło po sobie gorzką spuściznę.

1270

ósma krucjata kieruje się na Tunis, gdzie umiera Ludwik IX

1271–1272 1289

zakończona porażką dziewięta krucjata

Mamelucy zdobywają Trypolis

1291

upadek Akki, ostatniej warowni krzyżowców na Bliskim Wschodzie

1420–1434

krucjata przeciwko husytom, poprzednikom protestantów w Czechach

1492

upadek Grenady, ostatniej muzułmańskiej posiadłości w Hiszpanii